

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ 3 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРЬ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

ISSN: 2181-1342 (Online)

Сайт: <https://scienceproblems.uz>

DOI: 10.47390/1342V3I3Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 3 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодийёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети.

ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодийёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот

технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодида Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

“Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй.

Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Axmedov Jasurbek, Jabborova Gavharshod

QANQA ARXEOLOGIK YODGORLIGINI MUZEYLASHTIRISH MASALASI 9-14

Шухрат Эргашев

ФРАНЦИЯДА ИККИНЧИ РЕСПУБЛИКА ИНҚИРОЗИ ВА 1851 ЙИЛГИ ДАВЛАТ

ТЎНТАРИШИ 15-23

Касимова Шахноза Алишеровна

ПРИЕМЫ ЭФФЕКТИВНОЙ КОММУНИКАЦИИ В МУЗЕЙНОЙ ЭКСКУРСИИ 24-29

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Файзиева Ширин Шодмоновна

АГРОКЛАСТЕРЛАР ВА МАҲСУЛОТ ЕТИШТИРУВЧИЛАР ЎРТАСИДАГИ ҲАМКОРЛИКНИНГ
ИҚТИСОДИЁТДА ТУТГАН ЎРНИ 30-35

Мусагалиев Ажунияз Жумагулович, Дустова Мухайё Худайбердиевна

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ КОРХОНАЛАРИНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ БОРАСИДАГИ АЙРИМ
МАСАЛАЛАР 36-41

Murodova Nargiza Utkirovna

TURIZM MARKETING FAOLIYATIDA STRATEGIK BOSHQARUVNING AHAMIYATI 42-47

Kuchkarov Baxrom Kuziyevich, O'rmonov Xasanboy Haydarovich

КОМПАНИЯЛАРНИНГ МОЛИЯВИЙ ТО'ЛОВГА ЛАЙОҚАТСИЗЛИГИ ХАВФИНИ АНИҚЛАШ 48-55

Temirova Feruza Sagdullayevna

MARKETINGNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYASI -
BRENDING FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH 56-62

Sobirova Marhabo Haitovna

МЕВА-SABZAVOT KOOPERATSIYASINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH
YO'LLARI 63-67

Mamajonova Gulasal Oribjon qizi

KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH QUVVATLARIDAN FOYDALANISHNING
SAMARADORLIGINI OSHIRISH MASALALARI 68-77

Davlyatshayev Akmal Ashurmamatovich

О'ЗБЕКИСТОН ИҚТИСОДИЙОТИНИНГ РИВОЈЛАНИШИДА ИНВЕСТИЦИЯ РИСКЛАРИНИ
БОШҚАРИШ SAMARADORLIGINI OSHIRISH 78-87

Тўхтамишов Азиз Қаҳрамонович

КЛАСТЕР ЁНДАШУВИ АСОСИДА ТУРИЗМ СОҲАСИНИНГ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНИШ
МОҲИЯТИ, МАЗМУНИ ВА ТАМОЙИЛЛАРИ 88-101

Каржавова Хуршида Абдумаликовна

МАҲАЛЛА ТИЗИМИДА ИННОВАЦИОН ИЖТИМОЙ ХИЗМАТЛАР КўРСАТИШНИНГ
АСОСИЙ ЁЎНАЛИШЛАРИ 102-110

Soliyev Dilmurod Jamolovich

AYLANMA MABLAG'LARNI SAMARALI BOSHQARISH KORXONA FAROVONLIGINING
ASOSIDIR 111-119

Sultonova Mushtariy Abdulabbosovna

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISH
MASALALARI 120-130

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Тўраев Шавкат Нишонович

ЖАМИЯТ МАФКУРАСИ ИЖТИМОЙ САФАРБАР ЭТИШНИНГ АСОСИЙ ОМИЛИ 131-137

Qodirov Davronbek Hoshimovich

TASAVVUF TA'LIMOTINING NAZARIYOTCHISI – ABULQOSIM QUSHAYRIY 138-143

Sharipov Dilshod Vaxshilloevich

TINCHLIKNING UNIVERSAL (DUNYOVIY) TARTIB BO'YICHA TAHLILI 144-148

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Гаппаров Алибек Қаршибоевич

ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ЛЕКСИКАНИНГ СОЦИОЛИНГВИСТИК АСПЕКТИ 149-155

Fayzieva Zuxra, Sharipova Yoqut Quدراتillayevna

APPLICATION OF GAME TECHNOLOGIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE TO THE BLIND
AND VISUALLY IMPAIRED 156-161

Ахмедшина Лилия Рафаэльевна

РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ КОНЦЕПТОВ «МУЖ « И «ЖЕНА»
В ПОСЛОВИЦАХ И ПОГОВОРКАХ 162-166

Kholmuminova Makhliyo

DIFFERENCE BETWEEN MEANINGS IN UZBEK AND ENGLISH LANGUAGES 167-171

Shirinova Yekaterina

NUTQIY TAFAKKURNING PSIXOLINGVISTIK MUAMMOLARI 172-178

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Қутлымуратов Фархад Қалбаевич

ЮРИДИК ШАХСНИ ҚАЙТА ТАШКИЛ ЭТИШДА СОЛИДАР
ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАЛАРИ 179-185

Kasimov Nodirjon Sodikjonovich

QASDDAN O'DIRISH JINOYATINING TUSHUNCHASI, TAVSIFI VA JINOIY HUQUQIY
XUSUSIYATLARI 186-196

Урманбаева Ферузахон Саттаровна

ВАСИЙЛИК ВА ҲОМИЙЛИКНИНГ ЗАРУРИЯТИ ВА МОҲИЯТИ 197-203

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Tursunaliyev Ilhomjon Axmedovich

“HAYOT DAVOMIDA TA'LIM” – JISMONIY TARBIYA VA SPORT MUTAXASSISLARINI UZLUKSIZ
KASBIY RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MEKANIZMI SIFATIDA (NAZARIY JIHATLAR
TAHLILI) 204-210

Mamatqosimov Jahongir Abirqulovich

BO'LAJAK REJISSORLARNING KASBIY KOMPETENSIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHDA
TRENING MASHQLARINING AMALIY AHAMIYATI 211-217

Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich

YUQORI SINIF O'QUVCHILARIDA QAT'IYATLILIK SIFATINI JISMONIY TARBIYA DARSLARIDA
TARBIYALASH 218-223

Бабаходжаева Наргиза Мухитдиновна

ОЛИЙ ТАЪЛИМДА ПЕДАГОГ КАДРЛАРНИНГ ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТИНИ
ПСИХОЛОГИК-ПЕДАГОГИК ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ 224-229

Mengliqulov Xayrulla Aliqulovich

HARAKATLI O'YINLAR ORQALI 14-15 YOSHLI SUZUVCHLARNING JISMONIY SIFATLARINI
RIVOJLANTIRISH 230-236

Fayzullaeva Madina Abdumumin kizi

ADVANCED PEDAGOGICAL EXPERIENCES IN ORGANIZING AND DEVELOPING THE
EDUCATIONAL PROCESS ON THE BASE OF DIGITAL TECHNOLOGIES 237-244

Yusupov Dilmurod Abdurashidovich

YADRO FIZIKASI BO'LIMLARINI O'QITISHDA INNOVATSION KOMPYUTER
TEKNOLOGIYALARINI QO'LLASH ORQALI TALABALAR FAOLLIGINI OSHIRISH 245-254

Ergashev Omonboy Turgunbayevich

TALABALARNING BADIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY ZARURATI VA
PEDAGOGIK ASOSLARI 255-260

<i>Ruzmetova Novval Vahabdjano</i> THE ROLE OF FOLK TRADITIONS IN FORMING LEGAL CULTURE OF STUDENTS OF LAW SCHOOLS	261-269
<i>Raxmatov Otabek Urinbosarovich</i> BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHILARIDA MILLIY SPORT TURLARI ASOSIDA AMALIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI	270-274
<i>Makhmudov Furqat Djumaboyevich</i> YORUG'LIK KVANT NAZARIYASINING VUJUDGA KELISHI. YORUG'LIK KVANTI MAVZUSINI O'QITISH USULLARI	275-281
<i>Бабахова Гулзиба Зиятбаевна</i> К ВОПРОСУ МЕТОДИКИ ИЗУЧЕНИЯ ТЕОРИИ АТОМОВ ВОДОРОДА ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ КУРСА КВАНТОВАЯ МЕХАНИКА	282-289
<i>Dexkanov Sherzod Abdumutalibovich</i> KAFEDRALARARO BITIRUV MALAKAVIY ISHLARINI TAYYORLASH – SIFATLI TA'LIMNI TA'MINLASHNING MUHIM OMILI SIFATIDA	290-296
<i>Ҳакимова Муқаддас Ҳасановна</i> КОМПЕТЕНТЛИ ЁНДАШУВ АСОСИДА БЎЛАЖАК ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ КАСБИЙ-ПЕДАГОГИК ИЖОДКОРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ	297-301

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари. -2023. -№ 3 (3).
ISSN: 2181-1342 (Online)
<https://scienceproblems.uz>

09.00.00 – Фалсафа фанлари

Sharipov Dilshod Baxshilloevich,
Buxoro davlat pedagogika instituti
«Ijtimoiy fanlar» kafedrası o'qituvchisi

TINCHLIKNING UNIVERSAL (DUNYOVIY) TARTIB BO'YICHA TAHLILI

Аннотасија: Ushbu maqolada tinchlikni ta'minlashning geotarihiy va geoiqtisodiy tomonlariga, shuningdek, dunyoviy tartibotda Jak Atallining "Ming yillik: kelayotgan yangi dunyoviy tartibotning g'oliblari va mag'lublar" asari asosida empirik, siyosiy tahlil keltirilgan.

Kalit so'zlar: taraqqiyot, qadriyat, mafkura, resurs, texnokratiya, rasizm, demokratiya, material, konsepsiya

Шарипов Дилшод Бахшилловевич

Бухарский государственный педагогический институт,
преподаватель кафедры «Общественные науки»

АНАЛИЗ МИРА ПО УНИВЕРСАЛЬНОМУ (ВТОРИЧНОМУ) ПОРЯДКУ

Аннотация. В данной статье представлен эмпирический, политический анализ геосторических и геоэкономических аспектов миротворчества, а также мирового порядка, основанный на работе Жака Аттали «Тысячелетие. Победители и проигравшие в грядущем мировом порядке».

Ключевые слова: развитие, ценность, идеология, ресурс, технократия, расизм, демократия, материал, концепция.

Sharipov Dilshod Bakhshilloevich,

Bukhara State Pedagogical Institute,
Lecturer of the Department of Social Sciences

ANALYSIS OF PEACE ACCORDING TO THE UNIVERSAL (SECONDARY) ORDER

Abstract. This article presents an empirical, political analysis of the geohistorical and geoeconomic aspects of peacekeeping, as well as the world order based on Jacques Atalli's work "Millennium: Winners and Losers in the Coming World Order".

Key words: development, value, ideology, resource, technocracy, racism, democracy, material, concept

<https://doi.org/10.47390/1342V3I3Y2023N18>

Kirish. Ma'lumki, yer shari ko'plab taraqqiyot, tamaddun va inqirozlarning guvohi bo'ldi. Tinchlikni ta'minlash, dunyoviy tartibotni o'rnatish, rivojlanishning mumtoz asoslarini ishlab chiqish va inson qadriyatlarini asrab qolish har qachongidan ham muhimroq ahamiyat kasb etmoqda.

Dunyo siyosatining geoiqtisodiy tahlili, yer sharini mintaqalar misolida tarixiy-falsafiy, siyosiy jihatdan tadqiq etish, tinchlikning iqtisod asoslovchi omillarini rivojlantirish kabi masalalar ijtimoiy fan fenomenida o'rganilishi zarur. Bunda J. Attali konsepsiyasi yorqin misoldir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. J. Attali barcha mintaqalar uzviy ekanligini ta'kidlaydi: "Tarix ravshan andozani o'rnatgan: bu yerda moliyasiz hech qanday mudofaa mumkin emas, pulsiz hech qanday sanoat mumkin emas, hayot tarzisiz hech qanday madaniyat mumkin emas" [1.66]. J. Attali prognozida Hindiston va Xitoy o'zini tinch okeani va Yevropa sferasida yo'qotib qo'yishini yozadi. Yaqin Sharqni esa dahshat ichra yovvoyi karta deb biladi. Ushbu mintaqalarda tarqalgan qurollar, ximiyaviy va biologik qurollarni ishlab chiqarish, ballistik raketalar kabi uchta xavf omilini ko'rsatadi.

J. Attali "**Raqobatdosh mafkuralarning yo'qolishi va bozor iqtisodiyotining umumiy lashuvi xohishlarda har xillikni rag'batlantirdi**" [1.67], deb ta'kidlaydi. 1991 yildagi dunyo siyosati haqida xulosa quyidagichadir: "Hududlar va resurslar uzra ta'sir o'tkazish uchun kurash paradoks samaralarni berishi mumkin. Livanliklar ko'payishi mumkin. Urush, agar uni daf etadigan yetarli bitta kuch bo'lmasa, yuzaga kelaverishi mumkin. Mintaqaviy tashkilotlarsiz tinchlik arxitekturasi kabi faoliyat yuritish bizga mo'l to'qnashuvlarga ega barqarorliksiz dengizni yuzlantiradi» [1.67].

Tadqiqot metodologiyasi. J. Attali Afrikani Yevropaning periferiyasi va yo'qotilgan kontinent, deb ta'riflaydi. J. Attalining aytishicha, "Bu yer sharining unda ochlik zo'rayayotgan eng oxirgi joyi. J. Attali Afrika kontinentini 3 ta omil bilan belgilaydi:

- Afrika Yevropa periferiyasi (XX asrning 2 yarmidan 1991 yilgacha), yo'qotilgan kontinent.
- Afrika demografik jihatdan o'smoqda, ammo iqtisodiy jihatdan emas (Bunda u birgina Nigeriya davlati aholisini Sobiq Ittifoq aholisidan o'sib ketishini prognoz qilgan).
- Afrika istiqboli fojealidir: yer sharining yagona qolib ketgan kontinentidir. Ushbu yerda J. Attali subsahara Afrikasining birgina 1978 yildan 1989 yilgacha bo'lgan qarzlarini \$19 mlrd.dan \$143 mlrd.ga yetganini keltiradi.

Lotin Amerikasi esa tashqi davlatlardan 1978 - 1989 yillar ichida \$85 mlrd.dan \$143 mlrd.gacha debitorlik qarzi bo'lgan.

Tahlil va natijalar. J. Attalining prognoziga ko'ra, ertangi hukmron davlatlar ta'siridan dunyoning uchta mintaqasi tashqarida qoladi: Yaqin Sharq, Hindiston va Xitoy, har birining 1 milliardga yaqin xalqi bor.

Uning fikricha, O'rta Sharq esa shimol va janub munosabatlarida Barqaror chegaralarning mavjud emasligi, guruhlarining milliy tarix bo'yicha mubohasalari [1.74] omillari bo'yicha konfliktli holatda bo'ladi:

J. Attali dunyoning 60 % aniqlangan neftini O'rta Sharqning 5 davlatida – Saudiya Arabistoni, Iroq, Quvayt, Eron va Birlashgan Arab Amirliklarida mavjudligini ta'kidlab, kim shu kabi energorsurslarni nazorat qiladi va kim boshqaradi kabi savollarni o'rtaga tashlaydi. U Hindistonning Yangi shakllanayotgan dunyo tartibotidagi o'rnini quyidagicha belgilaydi: Hindiston, agarki o'zi dunyo bozoriga kirishni qo'llab – quvvatlasa, kuchli o'sishni boshidan kechirishi mumkin. Ko'p millatli hindistonliklar keyinchalik faol iste'molchilarga aylanishlari mumkin. Ushbu subkontinent Yevropa va Yaponiya, ikkala hukmron mintaqalar uchun ham muhim bo'lib, uni o'z orbitasiga olishga intilishi kuzatiladi. Multinatsional kompaniyalar uchun ham va diplomatiya uchun ham eng muhim strategik postdir (Hindiston) [1.75].

J. Attali "ming yillik yo'qotilganlar" yoki 3 – ming yillikning yo'qotilganlari sifatida "periferiya yashovchilari va biosferaning o'zini" ta'kidlaydi. "Insoniyat gipperindustrial asrga kirib keldi". Bunda yangi texnologiya, yangi texnokratik tizimlar, siyosiy ta'sirning yangi ko'rinishlari keng yoyilmoqda. Insoniyat kelajagiga real tahdidlar yaratilmoqda. Bu barcha zamonaviylik tizimlaridir, zamonaviy texnologiya va mikrochip tizimlardir. Xitoy texnokratiyasi aholi o'sishini chekladi. Maxsus qonun e'lon qildi. Jak Attali shu kabi muammolarning shakllanish ildizlarini tadqiq etgan yagona yozuvchi va olimdir. Masalan, J.Attali dunyoda aholi o'sishini ham iqtisodiy masalalarga bog'liqligini ta'kidlaydi, xususan, yer planetasi demografiyasi bo'yicha quyidagi prognozlarni ilgari suradi va shu bilan dunyoviy iqtisodiy tartib masalalariga urg'u beradi: "Demografiya va uning berahm mantig'i planeta kelajagini taroziga tortdi. 2050 yilda yerda 8 mlrd. aholi istiqomat qiladi. 2/3 tug'iladigan bolalar yigirmata qashshoq davlatda yashashadi. Yaqin 30 yil ichida 360 mln. aholi Xitoyda, 600 mln. Hindistonda va (har birida) 100 mln.dan ortiq Nigeriya, Bangladesh, Pokistonda ko'payadi. Nigeriya aholisi, qaysiki u har 22 yilda ikki marta ko'payadi, bugungi (1991 yilgi – D.Sh.) dunyo aholisiga 140 yilda erishadi. 2050 yilga kelib ishlash yoshi dunyoda uch barobar ko'payadi. Yer aholisining yarmidan ko'pi keyinchalik shaharlik bo'ladi.

Bugungi kunda (bugungi kun bilan qiyoslasa) esa 1/3 qismini tashkil etadi. Mexiko poytaxt – shahri bir o'zi asr (XX asr) oxirida 30 mln.ga yetadi. Dunyo bo'ylab 100 mln. bolalar 5 yoshdalik paytidayoq ochlik yoki kasallikdan o'ladi" [1.76].

Bundan tashqari J. Attali insoniyat kelajagiga bevosita daxldor bo'lgan tabiatdagi o'zgarishlar va iqlimning buzilishiga oid qarashlarni keltiradi. "1980 yillar asrning eng issiq dekadasi bo'ldi". Havoning ifloslanishi haqida ham to'xtaladi. Bundan tashqari J. Attali ummonlardagi suvning ko'payishi dunyoning har o'nta shaharlaridan yettitasi port – shahar ekanligi va dunyo aholisining har o'ndan uchtasi dengiz qirg'oqlarida istiqomat qilishidan tashvishga tushadi. J. Attali fikricha bunday texnologik rivojlanish o'z apogeyasiga erishgan bir paytda yerda unutilgan rasizm yuzaga kelishi mumkin. J. Attali fikricha, bu Islom va Xristianlik o'rtasidagi raqiblik samarasida yangi rasizm yuzaga kelishi mumkin. Buni u yaxshi qabul qilmaydigan shimolning qora tanli immigrantlarni uy va o'choq izlashi bilan bog'laydi. "Agar qudratli davlatning xalqi yuzaga kelayotgan ravnaqning sferasini yuksak darajada bilsa/anglasa, ular o'z eshiklari ortidagi periferiyalarni ehtiyotkorlik bilan kuzatadi" [1.84].

Jak Attali yana quyidagi prognozni ilgari suradi: "Tinch okeani va Yevropa sferasidan tashqarida 4 mlrd. kishi bozor jamiyati va demokratiya zinapoyalari bo'ylab tebranmoqda. Ammo bozor yolg'iz sanoatni rivojlantirib yoki sog'liqni saqlash va ta'lim tizimi asoslarini qura olmaydi. Bozor yolg'iz (o'zi) xom – ashyo materiallarini foydali qilib yaratolmaydi. Imtiyozli

mintaqalar va falajlangan periferiya o'rtasidagi juda katta va o'sib borayotgan bo'shliqni hech kim yopa olgan emas" [1.71].

"Bizning maydon sifatidagi yashab qolishimiz oz ahamiyatga ega emas. Kelajakning eng ta'sir etuvchi muammosi dastlab, dunyoviy tabiatga ko'ra, muammolarni qanday boshqarishni o'rganishdir. Dunyoviylik bizga qarshi chiqayotgan muammolar bilan xarakterlanadi. Boylik va kambag'allik, immigrasiya va rivojlanish, giyohvand moddalar, qurolsizlanish va tabiat chalkash holda bog'liqdir... **Kishilar o'z kelajagini belgilab olish bo'yicha bugun bundan oldin mavjud bo'lmagan hokimiyatga egadirlar**". J. Attali dunyo iqtisodiy tartiboti haqida yozarkan pulga urg'u beradi: "Bu shunday ravshanki, hozir va 2000 yil o'rtasida pul tartibi universal bo'ladi". "Sanyatgodan Pekingacha, Yohannesburgdan Moskvagacha barcha iqtisodiy tizimlar bozor altarlarida jang qilishadi. **Kishilar manfaat xudosi uchun har yerda muqaddaslashadilar**" [1.120].

J. Attali yangi dunyoviy iqtisodiy tartibning shakllanishida bipolyar tizim – ikki qutbli tizimni bashorat qiladi: Tinch okeani sferasi va Yevropa sferasi. Bu hodisani u quyidagicha tavsiflaydi: "Ikki iqtisodiy sfera – Tinch okeani atrofida shakllangan sfera va Yevropa atrofida shakllangan sfera – kurashadi, nobarqaror, ammo bir xillik asosida o'sib boruvchi (dunyoviy tartib – D.Sh.) mutloq hukmronlik uchun kurashadi. Ular ong uchun, metodlar uchun va bozorlar uchun kurashadi. Ularning har birida harbiy mahorati iqtisodiy imkoniyatlarga bevosita bog'liqdir. Demokratiya umumiy holda tebranadi". J. Attali bunday hodisalarni gipperindustrializm bilan va nomadik obyektlarning ta'siriga bog'laydi. **"Ular kishilar va ularning sog'lig'i, ta'limi, madaniyati va aloqalari o'rtasidagi munosabatlarni fundamental tarzda o'zgartirishadi; ular ish tashkilini, tashish, bo'sh vaqt, poytaxt – shahar va oilani o'zgartirishadi"**, deb ta'kidlaydi.

"Kishilar o'zlaridan o'zlarini himoya qilishlari lozim, va tan olishlari kerakki inson faqatgina ijarachidir". Bu yerda u Leszek Kolakovskiyning so'zlarini keltiradi: **"Madaniyat, qachonki o'zining muqaddaslik mohiyatini yo'qotadi, hamma narsani yo'qotadi...** Insonning to'liq mustaqilligi to'g'risidagi utopiya va cheklanmagan kamolotga bo'lgan istak inson madaniyati qachonlardir kashf qilgan o'zni o'ldirishning eng foydali instrumentidir. Muqaddaslikni cheklash bizning o'z cheklovlarimizni inkor etishdir. Bu iblis g'oyasini inkor etish hamdir" [1.124]. "Ming yillik insonni, iblis g'oyasi, muqaddaslik g'oyasini siyosiy hokimiyatning markaziga qo'ydi", deb yozadi J.Attali.

"Biz Dunyo standartlarini demokratik tarzda shunday belgilashimiz kerakki, kishilar barcha joyda qabul qilinadigan holda jalb etilsin" deb ta'kidlaydi. J. Attali BMT institutlarini tanqid qiladi, bu ishda biror bir missiyaga ega emasligidan norozi bo'ladi. "Ular na ma'noga, va na mandatga ega". Bu yerda J. Attali BMTni yuqori darajadagi xalqaro tashkilot bo'lishini 3ta omil bilan belgilaydi va shularga ega bo'lishi kerak, deb ta'kidlaydi:

- Haqiqiy supernasional mustaqillik;
- Planetar siyosiy hokimiyat;
- (Yagona – D.Sh.) standartlar.

J. Attali "bularning barchasi bo'lgandagina inson tur sifatida qoziqqa qoqilmay yashab ketadi", deb ta'kidlaydi. Xalqaro huquqiy institutlarga ishonchsizlik tufayli J. Attali milliy – davlatlar ko'p narsani hal qilishi haqida xulosa qiladi. Hukmron sfera, bu Tinch okeani qirg'oqlari bo'ladimi, yoki Yevropa bo'ladimi, atrofdagi yaqin davlatlar keladi. Buning uchun

iqtisodchi professor J. Attali bu masalani milliy hokimiyat darajasidagi 3 arealda hal etilishini ko'radi:

1. Milliy hokimiyatlar kommunikasiya tarmoqlari qurilishiga mas'uldirlar – bular – portlar, tramvaylar, shaharlar, optik – tola tarmoqlari, moliyaviy bozorlar, shunday qilib, ushbu elementlar boshqarish kabi markazni mustahkamlashi lozim.

2. Milliy hokimiyatlarning ikkinchi burchi Yangi nomadik obyektlarga kafolatning qabul qilinishi, qaysiki bu sog'liqni saqlash, bilim va madaniyatga olib kiradi... Narsalarni yaratishning Yangi yo'llari ehtiyoj darajasiga ko'tariladi... Davlat uchun har bir narsa o'z fuqarolarini o'qitish qobiliyatiga bog'liq bo'ladi.

3. Nihoyat, milliy – davlatlar shaksiz o'z xalqiga taqdim etgan ijtimoiy loyiha bo'yicha farqlanadi. Ayrim millatlar uchun har bir fuqaro insoniy qadr – qimmatga ega bo'lishga huquqlidir.

Bu kabi masalalar bevosita insonga bog'liqligini J. Attali ta'kidlaydi. "Bu kabi yangi ruhda, insoniyat aqli – mashinalar aqli emas – rivojlanishi lozim. Har bir shaxs taqdirni kashf qilishda ma'noga ega bo'lishi kerak" [1.128], deb ta'kidlaydi J.Attali.

Xulosa va takliflar. Umuman olganda, J.Attali taqdim etgan konsepsiyaning mohiyati shundayki, zamonaviy munosabatlardan tortib, zamonaviy dunyo tartibini pul va valyuta, umuman, iqtisod va iqtisodiy hokimiyat hal qilishini yozadi. J. Attalining yagona bo'ladigan xulosasi quyidagidir: "**Demokratiya va bozor ikkovining ham mohiyati tanlashdir**". Hali bu xulosani ham funksional va adminstrativ ish nuqtai nazaridan qarab chiqish kerakki, tanlash imkoni maxsus yuzaga keltiriladi, tanlash ham belgilanadi. Shu sababli J. Attali taqdim etgan konsepsiyani va umuman xohlagan konsepsiyani faqatgina tanqidiy ko'z bilangina tahlil qilish mumkin, xolos. Demak, siyosat faqatgina tahlil ishi bo'lib qolaveradi, xususan, dunyo siyosati ham. J. Attali konsepsiyasi tahlilini uning o'zining so'zlari bilan xulosa qilamiz: "Agarki bozor amr – farmoni bamaylixotir quturib ketsa, keyingi ming yillikning mag'lubi yer planetasining o'zi bo'ladi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Jacques Atalli. Millennium. Winners and Losers in the Coming World order. New York. 1991. P. 131.
2. Turdiyev B. S. The role of national harmony in the strategy of spiritual renewal //Scientific Bulletin of Namangan State University. – 2019. – Т. 1. – №. 6. – С. 229-233.
3. Turdiyev B. S. Cultural and educational development of society in the scientific heritage of world philosophers //Academic research in educational sciences. – 2021. – Т. 2. – №. 4. – С. 443-451.
4. Turdiyev B. Spiritual Renewal: THE new decree and the strategy of life-inspiring reforms //Центр Научных Публикаций (buxdu. uz). – 2021. – Т. 6. – №. 6.
5. Turdiyev B. The criterion of human indicators in development and renewals in Uzbekistan //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 5. – №. 5.

ISSN: 2181-1342 (Online)

Сайт: <https://scienceproblems.uz>

DOI: 10.47390/1342V3I3Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 3 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).